

UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA OBSZARACH WIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE GMINY STAROŻREBY

Piotr Bórawski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Streszczenie. Celem artykułu jest przedstawienie uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości w gminie Starożreby. Badania przeprowadzono w grupie rolników zajmujących się pozarolniczą działalnością gospodarczą. Rozwój pozarolniczej przedsiębiorczości gospodarczej przyczynia się w znaczący sposób do zmiany wiejskiego systemu gospodarczego. Małe firmy odgrywają rolę katalizatora rozwoju wsi. Poszukiwanie alternatywnych źródeł dochodu w rolnictwie i poza nim staje się czynnikiem stabilizującym sytuację materialną mieszkańców wsi. Przetrawanie małych przedsiębiorstw zależy od posiadanych zasobów gospodarczych, od sprawności zarządzania i od warunków społeczno-ekonomicznych. Ponad połowa z nich zaprzestaje działalności w ciągu pierwszych lat swojego istnienia.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, podmioty gospodarcze, motywy działalności gospodarczej, bariery przedsiębiorczości, gminy wiejskie

WSTĘP

Jednym ze sposobów rozwiązywania wielu problemów polskiej wsi jest zmiana mentalności jej mieszkańców. Pobudzenie ludzi do przyjmowania postaw przedsiębiorczych ma dopomóc w przezwyciężaniu problemów zarówno ze sfery gospodarczej, jak i społecznej. To właśnie rozwój drobnej przedsiębiorczości może być sposobem pobudzenia gospodarczego wsi, zwłaszcza w sytuacji wysokiego bezrobocia.

Przedsiębiorczość jest definiowana jako sposób zachowania człowieka w działalności gospodarczej [Janiak 1996]. Oznacza ona dążenie ludzi do działania, poszukiwania nowych rozwiązań, wprowadzania zmian w dotychczasowej działalności (struktury, organizacji i skali produkcji, stosowanych technologii itp.), wykorzystania pojawiających się możliwości oraz aktywności w poszukiwaniu dodatkowych i alternatywnych źródeł dochodu.

Brodziński i inni [1999] podkreślają, że przedsiębiorczość to również funkcja zarządu, polegająca na podejmowaniu decyzji w kierowaniu określonym typem przedsiębiorstwa.

Pojęcie przedsiębiorczości nie tyle jest związane z samą działalnością na własny rachunek, lecz z człowiekiem, jego aktywnością, twórczością, innowacyjnością, bez względu na formę organizacyjno-własnościową danej instytucji gospodarczej [Pajestka 1998]. Autor zwraca przy tym uwagę, iż w ekonomicznych zachowaniach ludzi aktywność, twórczość, racjonalność i innowacyjność nie są cechami naturalnie przyrodzonymi społeczeństwom i narodom. Są one ich produktami kulturowymi, a więc muszą być wykształcone i pielęgnowane.

Z prac rodzimych autorów na temat przedsiębiorczości na uwagę zasługuje praca Duczkowskiej-Malysz i Duczkowskiej-Piaseckiej [1993], w której autorki charakteryzują przedsiębiorczość jako cechę osobowości, skłonność, zdolność do przejawiania ducha inicjatywy i zaradności oraz proces polegający na podejmowaniu wszechstronnych działań związanych z przystosowaniem się do reguł i wymogów gospodarki rynkowej. W tym rozumieniu „przedsiębiorczość” dotyczy zarówno osób fizycznych, jak i prawnych.

Niski poziom rozwoju obszarów wiejskich wskazuje na wyraźną potrzebę zainteresowania się możliwościami i ograniczeniami uruchomienia i rozwijania przedsięwzięć gospodarczych. Szczególnie ważną rolę odgrywają małe firmy. Niedostateczny rozwój drobnej przedsiębiorczości powoduje gospodarcze zubożenie terenów wiejskich, a innowacyjny charakter przedsiębiorczości, w głównej mierze, przyczynia się do ich rozwoju.

Przedsiębiorcy mają bardzo pozytywny wpływ na kształtowanie środowiska wiejskiego, przede wszystkim pobudzają do aktywnych postaw ekonomicznych społeczność lokalną, wpływają na jakościowe zmiany w funkcjonowaniu inicjatyw gospodarczych, co przekłada się bezpośrednio na jakość wytwarzanych produktów i usług [Makarski, Wierzbński 2000]. Autorzy ci podkreślają, że w rezultacie oddziaływania przedsiębiorców na środowisko wiejskie ulega redukcji zapóźnienie technologiczne oraz cywilizacyjne tych regionów.

CEL, PRZEDMIOT I METODA BADAŃ

Głównym celem badań była ocena uwarunkowań rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na terenie gminy Staroźreby, która położona jest w północno-zachodniej części województwa mazowieckiego. Z dniem 1 stycznia 1999 roku gmina Staroźreby została włączona w strukturę powiatu plockiego ziemskiego. Analiza informacji o gminie wskazuje na istnienie więzi gospodarczych, administracyjnych i kulturowych z Plockiem, będącym siedzibą władz powiatu plockiego ziemskiego i grodzkiego. Powiązania gospodarcze wyrażają się przede wszystkim w obsłudze gminy przez Plock w zakresie handlu, oświaty i kultury. Na sytuację finansową mieszkańców gminy silny wpływ ma kondycja firm z Plocka i okolic, zapewniających nieliczne nierolnicze miejsca pracy w regionie.

W artykule przyjęto następującą hipotezę badawczą: głównym ograniczeniem rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na terenie badanej gminy Staroźreby jest bariera kapitałowa, wynikająca z braku zasobów finansowych w firmach oraz niskich dochodów ludności wiejskiej.

W gminie Staroźreby było ogółem 1261 gospodarstw rolnych (w lipcu 2002 r.). Badania zostały zawężone do grupy rolników prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. W gminie tej zarejestrowane były 222 podmioty gospodarcze w roku 2002, spośród których 35 firm prowadzili rolnicy jako działalność pozarolniczą. Badana grupa obejmowała 30 podmiotów, stanowiących 85,7% ogółu przedsiębiorstw prowadzonych przez rolników na terenie gminy.

Badania przeprowadzono w maju i lipcu 2002 r. Zakres merytoryczny badań obejmował formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw oraz motywy podejmowania pozarolniczej działalności. Ponadto badano źródła pochodzenia środków finansowych przeznaczonych na działalność, problemy najczęściej napotymane w prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej oraz czynniki wewnętrzne i zewnętrzne kształtujące sytuację finansową firmy. Uzyskane w trakcie badań wyniki zostały poddane analizie i zweryfikowane na podstawie dostępnej literatury przedmiotu. Wyniki badań przedstawiono w formie tabelarycznej, graficznej i opisowej.

WYNIKI BADAŃ

Sektor prywatny w gminie Staroźreby charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem, występuje dominacja firm prowadzonych przez osoby fizyczne (90%). Ponadto analizowane podmioty gospodarcze funkcjonują w postaci spółek cywilnych (3%) oraz spółek z o.o (7%) (rys. 1).

Spółka z o.o. jest formą prawną o wysokim, określonym w kodeksie handlowym majątku, świadczącym o większej skali działalności. Mała liczba tych spółek wynika z faktu, że na badanym terenie działalność gospodarcza jest prowadzona w formie niewielkich przedsiębiorstw.

Rys. 1. Struktura formy prawnej podmiotów

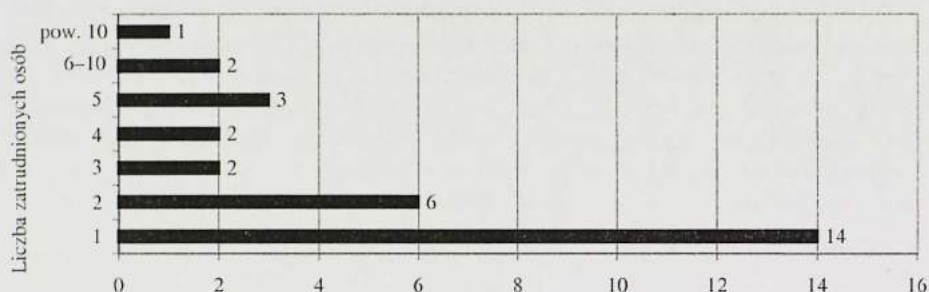
Fig. 1. Structure of firms' legal forms

Źródło: Badania własne, 2002 r.

Source: Own research, 2002.

Badane podmioty gospodarcze mają strukturę jednozakładową (80%). Są to w większości małe podmioty gospodarcze. Charakteryzują się one bardzo niskim poziomem zatrudnienia. Spośród badanych podmiotów gospodarczych w 14 zatrudniano jedną osobę, co w ogólnej liczbie podmiotów stanowiło aż 47% (rys. 2). Wśród badanych firm w 20% wykazano zatrudnienie co najmniej dwóch osób. Pozostałe firmy to przede wszystkim podmioty gospodarcze dające pracę ich właścicielom oraz członkom rodzin. Zarysowującą się tendencją spadkową liczby podmiotów zatrudniających pracowników

potwierdza dalsza część zestawienia. Tylko 3 podmioty zatrudniały po 5 osób, co stanowi 10% wszystkich podmiotów. Z kolei 2 podmioty zatrudniały od 6 do 10 osób, co stanowiło 7% ogółu badanych firm. Tylko w jednym przedsiębiorstwie zatrudniano powyżej 10 pracowników. Sytuacja ma odbicie w liczbie firm, które mają strukturę wielozakładową – jest ich niewiele (20%). W gminie Staroźreby nie ma dużych zakładów pracy.

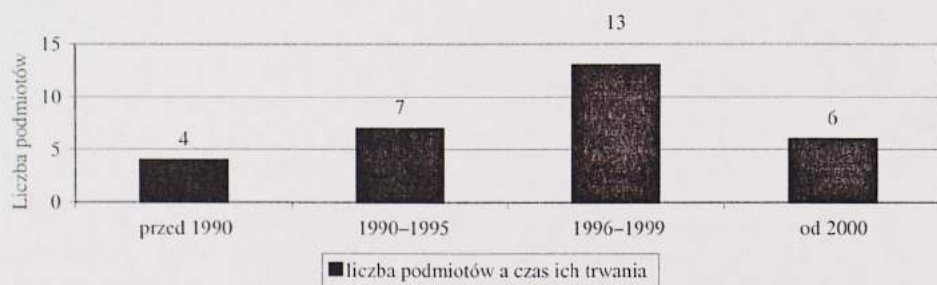
Rys. 2. Struktura podmiotów w zależności od liczby zatrudnionych osób

Fig. 2. Structure of firms according to employees number

Źródło: Badania własne, 2002 r.

Source: Own research, 2002.

W badanej populacji tylko 4 podmioty działały przed rokiem 1990, co stanowiło 13% ogólnej ich liczby (rys. 3). Przed przełomem polityczno-gospodarczym w roku 1989 własność prywatna była dyskryminowana, szczególnie mocno wśród rolników, którzy nie poddawali się kolektywizacji. Ta lekcja dana przez historię tej grupie społecznej zaowocowała szybkim rozwojem przedsiębiorczości, gdy tylko nadarzyła się ku temu okazja. Trudno dziś jednoznacznie stwierdzić, ile prób rozwijania pozarolniczej działalności zakończyło się fiaskiem. Nie wszystkie tego typu inicjatywy, szczególnie w początkowym okresie ich trwania, były rejestrowane. Doświadczenie w prowadzeniu gospodarstwa rolnego dawało działalności prowadzonej na własny rachunek dobre przygotowanie na starcie do nowych wyzwań.

Rys. 3. Długość prowadzenia działalności przez podmioty gospodarcze

Fig. 3. Period of running private activity by firms

Źródło: Badania własne, 2002 r.

Source: Own research, 2002.

Większość badanych podmiotów gospodarczych powstała po 1990 roku. Pomiędzy 1990 a 1995 rokiem łącznie, powstało 7 podmiotów, głównie o charakterze usługowym i handlowym. Był to okres najbardziej burzliwy dla polskiej gospodarki. Czas wzlotów i upadków wielu firm, czas „dzikiego kapitalizmu” a także funkcjonowania wielu nieuczciwych przedsiębiorców. Te siedem podmiotów stanowiło 23% objętej badaniami grupy przedsiębiorstw. Są to pionierzy przemian w tym sektorze, ponieważ podmioty te utrzymały się na rynku oraz osiągnęły sukces rynkowy. Od 1996 do 1999 roku powstało 13 dalszych podmiotów (43% badanych przedsiębiorstw). Z tego okresu pochodzą w większości podmioty produkcyjne i usługowe. Po 2000 roku powstało 6 podmiotów, które stanowią 20% objętych badaniami firm. Mała liczba podmiotów, które powstały po 2000 roku świadczy o trudnościach ze zbytem wytworzonych produktów, ograniczonym popycie na usługi w wyniku obniżenia się dochodów ludności, wyczerpaniu się potencjalnych zasobów, jak i aktywności w zakresie rozwoju przedsiębiorczości.

Tylko 20% objętych badaniami podmiotów gospodarczych funkcjonuje na rynku mniej niż 5 lat. Pozostałe 80% firm to podmioty gospodarcze o ustabilizowanej pozycji rynkowej. Objęte badaniami podmioty gospodarcze potrafiły przystosować się do zmian zachodzących w otoczeniu i myślą o dalszym funkcjonowaniu.

Respondenci wskazali, że prowadzą następujące rodzaje działalności: usługową (40%), handlową (30,3%), wielobranżową (23,4%) oraz produkcyjną (3,3%). Zestawienie to odzwierciedla charakter działalności w większości małych podmiotów, nieposiadających zaplecza kapitałowego. Zdecydowana większość badanych firm handlowych i usługowych nastawiona była na obsługę mieszkańców Płocka i innych mniejszych ośrodków mieszkaniowych (tab. 1).

Tabela 1. Charakter prowadzonej działalności

Table 1. Character of running activity

Rodzaj działalności	Liczba podmiotów gospodarczych	Udział procentowy
Produkcyjna	1	3,3
Handlowa	10	33,3
Usługowa	12	40,0
Wielobranżowa	7	23,4
Razem	30	100,0

Źródło: Badania własne, 2002 r.

Source: Own research, 2002.

Zdecydowana większość objętych badaniami podmiotów gospodarczych to firmy prowadzone przez mężczyzn, stanowią oni 74% ogółu prowadzących działalność na badanym obszarze. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest tradycyjny podział obowiązków wewnątrz rodziny. Tradycyjny konflikt dwóch ról – rodzinnej i zawodowej – jest jedną z głównych barier na drodze do angażowania się kobiet w samodzielne przedsięwzięcia. Większość kobiet prowadzących działalność podjęła prowadzenie działalności po rozpadzie swoich związków małżeńskich lub ze względów podatkowych w rodzinach pełnych. Są to w większości podmioty usługowe i handlowe.

Respondenci pytani o to, co skłoniło ich do rozpoczęcia działalności gospodarczej na własny rachunek, udzielili łącznie 52 odpowiedzi. Najczęstszym powodem rozpoczęcia działalności gospodarczej była chęć zarobienia pieniędzy. Wymieniło ją 15 przedsię-

biorców, co stanowiło 28,5% (tab. 2). Drugą przyczyną rozpoczęcia działalności była utrata pracy stałej (24,4%). „Pozytywny przykład w okolicy” był wskazany cztery razy (7,5%), a „namowę znajomych i możliwość zdobycia prestiżu” wymieniono w trzech przypadkach (5,7%). Sugestie rodziny czy przejęcie biznesu po rodzinie otrzymały po dwa wskazania, co daje im blisko po 3,8% udziału w odpowiedziach. W grupie czynników wpływających pozytywnie na rozpoczęcie biznesu nie wymieniono chęci ulokowania w nim dyspozycyjnego kapitału. Brak takiej odpowiedzi może świadczyć o bardzo niskich zasobach kapitałowych objętej badaniami grupy przedsiębiorców (tab. 2). Pozwala to pozytywnie zweryfikować postawioną w pracy hipotezę badawczą, iż barierą rozwoju przedsiębiorczości są brak zasobów kapitałowych firm oraz niskie dochody ludności wiejskiej.

Tabela 2. Motywy podjęcia działalności na własny rachunek

Table 2. Self employment activity motives

Motywy podjęcia działalności*	Liczba odpowiedzi	Udział procentowy
Sugestie rodziny	2	3,76
Pozytywny przykład w okolicy	4	7,52
Oddziaływanie środków masowego przekazu	1	1,88
Chęć ulokowania dyspozycyjnego kapitału	0	0,00
Możliwość zdobycia prestiżu	3	5,64
Namowa znajomych	3	5,64
Utrata pracy	13	24,44
Chęć zarobienia pieniędzy	15	28,20
Szczególne okazja	10	18,88
Przejęcie biznesu po rodzicach, znajomych	2	3,76
Razem	53	100,00

*respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź

Źródło: Badania własne, 2002 r.

Source: Own research, 2002.

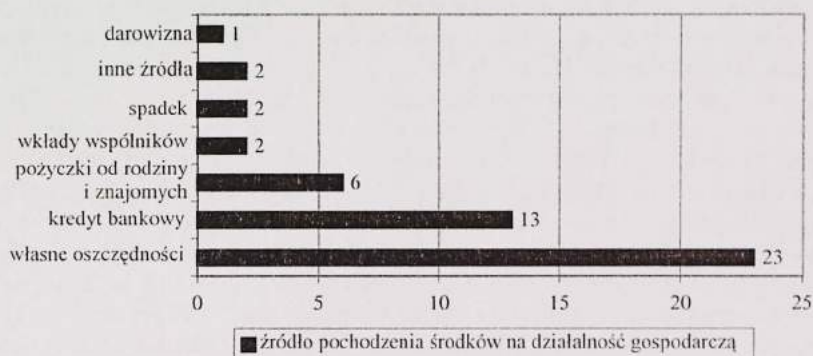
Respondenci pytani o to, skąd pochodziły środki przeznaczone na inwestycje, udzielili łącznie 49 odpowiedzi. Najliczniej wskazano na własne oszczędności (46,9%) (rys. 4). Wynika to zapewne z faktu, że rozpoczęcie działalności gospodarczej w większości przypadków nie wymagało tak dużego zaangażowania środków finansowych oraz z braku wiary w możliwość pomnożenia pieniędzy przez otwarcie biznesu w porównaniu z bezpieczną ofertą lokat bankowych czy dłużnych papierów Skarbu Państwa. Ponadto, w przedsiębiorstwach produkcyjnych, aby rozpocząć działalność, należy posiadać dużo więcej środków trwałych, a więc poszukiwać dodatkowych źródeł zasilania finansowego z zewnątrz.

Drugą co do wielkości grupę środków na inwestycje (27% odpowiedzi) stanowiły kredyty bankowe i pożyczki z Urzędu Pracy. Pożyczki od znajomych i rodziny stanowiły 12,2% źródeł finansowania. Wkłady wspólników i spadek, przedsiębiorcy wskazali po dwa razy (4,1%), tylko 2% udziału miały darowizny (rys. 4).

Przedsiębiorcy objęci badaniami korzystali z usług instytucji prawno-finansowych, były to najczęściej biura podatkowe (40%). Nieliczni właściciele firm korzystali z porad rady prawnej gminy, specjalistów Urzędu Pracy i banków, z którymi współpracowali. Spowodowane to było brakiem dostępności tych usług na badanym terenie oraz wyso-

kimi ich cenami. Prowadzona przez badanych przedsiębiorców działalność obciążona była w związku z tym większym ryzykiem, związanym z karami finansowymi wynikającymi z nieprawidłowości finansowych i prawnych.

Rys. 4. Źródła pochodzenia środków na działalność gospodarczą*

Fig. 4. Sources of finances for private entrepreneurship**

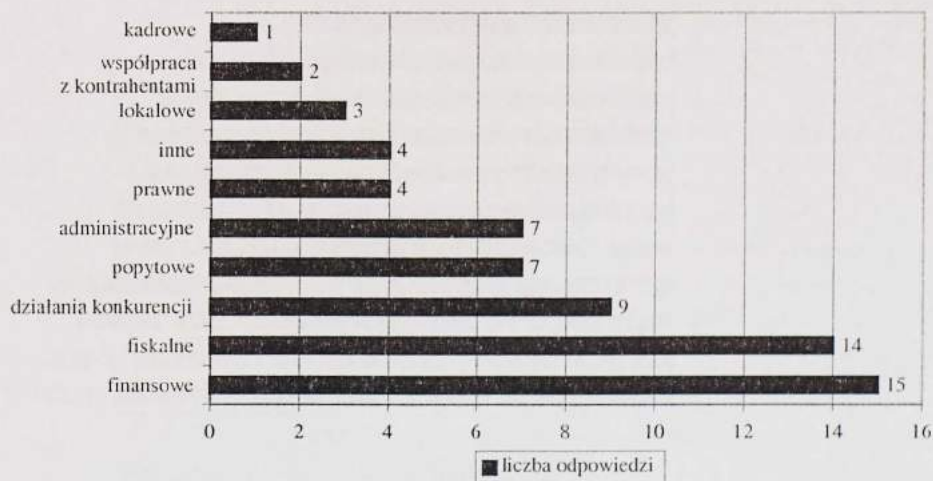
*respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź

**more than one answer was available

Źródło: Badania własne, 2002 r.

Source: Own research, 2002.

Do napotykaných barier działalności objęci badaniem respondenci zaliczyli w pierwszym rzędzie bariery finansowe (22,7%). Przedsiębiorcy najczęściej wskazywali brak dostępu do kapitału i trudności związane z uzyskaniem kredytów bankowych. Respondenci wskazywali również na trudności ze ściąganiem należności. Bariery fiskalne

Rys. 5. Bariery napotykané w prowadzeniu działalności gospodarczej

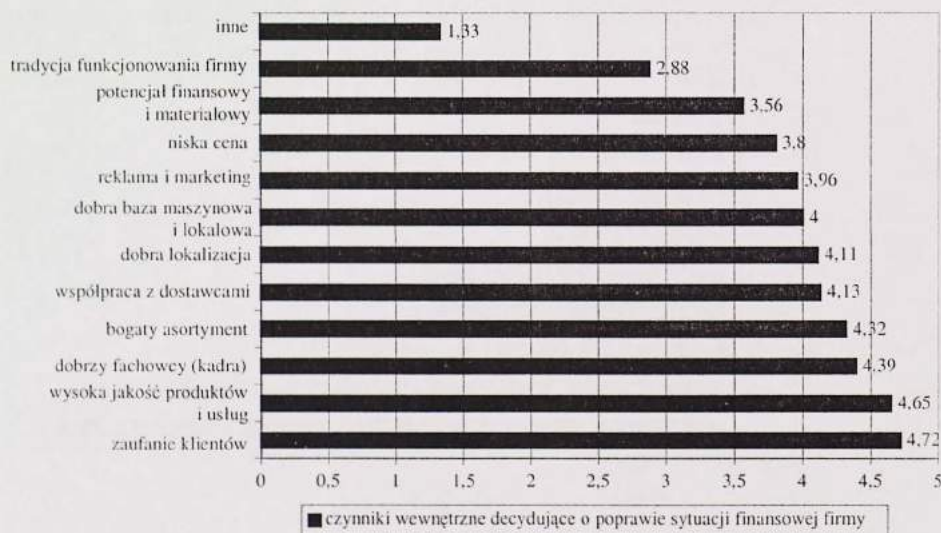
Fig. 5. Barriers in running enterprise

Źródło: Badania własne, 2002 r.

Source: Own research, 2002.

były wskazane 14 razy (21,2%). Tylko 14% respondentów wymieniło jako barierę konkurencję, co może świadczyć o niepełnym jeszcze nasyceniu rynku świadczonymi usługami lub towarami produkowanymi przez te firmy. Dwie kolejne bariery to popytowa i administracyjna, które były wskazane po 7 razy. Inne bariery, jakie napotkali przedsiębiorcy w prowadzeniu działalności gospodarczej, to zubożenie społeczeństwa oraz duża odległość od miasta (6,1%). Tylko nieliczni przedsiębiorcy wymieniali bariery lokalowe (4,5%), współpracę z kontrahentami (3,5%) oraz kłopoty kadrowe (1,5%).

Kolejnym zagadnieniem była kwestia oceny wpływu czynników wewnętrznych, które mogą decydować o poprawie sytuacji firmy. Ocena polegała na przyznaniu poszczególnym kategoriom punktów w skali od 1 do 5, gdzie 5 oznacza czynnik najbardziej pożądany. Podejście takie miało na celu wychwycenie tych czynników, które w znacznym stopniu umożliwiłyby polepszenie sytuacji finansowej firmy oraz unikanie niebezpieczeństw związanych ze zmieniającą się koniunkturą. W świetle badań najbardziej pożądanymi czynnikami okazały się zaufanie klientów (ocena 4,72) oraz wysoka jakość produktów i usług (ocena 4,65). Niezależnie od rodzaju prowadzonej działalności duże znaczenie odgrywają dobrzy fachowcy (ocena 4,39) oraz bogaty asortyment (ocena 4,32). Kolejnymi czynnikami warunkującymi poprawę sytuacji finansowej firm są: współpraca z dostawcami (kooperacja) (ocena 4,13), dobra lokalizacja (ocena 4,11) oraz dobra baza maszynowa i lokalowa (ocena 4,00). Interesujące jest to, że niską ocenę otrzymały reklama i marketing (3,96) oraz niska cena produktów lub usług (3,56). Ustalenie wysokości ceny jest zależne od polityki cenowej danej firmy, jednak w przypadku małych przedsiębiorstw, a takie głównie spotykamy na wsi, wysokość ceny za produkt ustalana jest na podstawie ceny konkurencji. Dużo mniejsze znaczenie respondenci przypisali tradycji funkcjonowania firmy (ocena 1,33) (rys. 6).

Rys. 6. Czynniki wewnętrzne decydujące o poprawie sytuacji finansowej firmy

Fig. 6. Factors deciding about economic situation improvement of firms

Źródło: Badania własne, 2002 r.

Source: Own research, 2002.

W badaniu podjęto również kwestię oceny czynników wewnętrznych, mogących decydować o pogorszeniu sytuacji firmy. Zdaniem respondentów, „niska jakość produktów, usług i towarów” to największe zagrożenie dla firmy. Tę kategorię przedsiębiorcy ocenili na 4,37 w skali od 1 do 5, gdzie 5 oznacza największe zagrożenie. Jest to czynnik szczególnie ważny dla firm produkcyjnych, dla których najwyższym wyznacznikiem powodzenia w prowadzonej działalności powinna być dobra jakość produktów. Brak dobrych pracowników jest drugą istotną barierą dla firm, co negatywnie odbija się na ich sytuacji (ocena 4,09). Właściciele badanych przedsiębiorstw widzą związek z lokalizacją firmy (ocena 3,84) oraz małym zapotrzebowaniem na produkty i usługi (ocena 3,78). Możliwości rozwoju badanych firm są hamowane głównie przez brak inwestycji (ocena 3,70) oraz słabą bazę lokalową (ocena 3,52).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Przeprowadzone badania empiryczne w jednej gminie dowiodły, że poznanie lokalnych uwarunkowań i ocena rozwoju przedsiębiorczości jest aktualnym i ważnym zagadnieniem. Analiza zebranego materiału badawczego pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. Głównym ograniczeniem rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarze gminy Staroźreby jest bariera kapitałowa, wynikająca z braku zasobów finansowych w firmach oraz niskich dochodów ludności wiejskiej. Objęci badaniami przedsiębiorcy wskazali, że 47% środków na uruchomienie działalności pochodziło z ich oszczędności, a tylko 39% środków pochodziło z kredytu bankowego czy pożyczek. Bariera finansowa dotyczy braku środków na starcie, jak i w dalszych etapach działalności, związanych z trwaniem i rozwojem firmy. Niechęć banków do udzielania kredytów tego rodzaju podmiotom gospodarczym wynika z ryzyka, jakie niesie brak historii kredytowej oraz niedostateczne zabezpieczenie spłaty kredytów. Ponadto, bardzo istotnym ograniczeniem rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich jest zubożenie społeczeństwa, co powoduje osiągnięcie przez drobnych przedsiębiorców niewielkich zysków z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej.

2. Przedsiębiorcy są zniechęceni przez wysokie, niestabilne oprocentowanie kredytów, a także bardzo rozbudowany system poręczeń kredytowych. Brak wystarczających środków własnych i trudności ze zdobyciem środków z zewnątrz na funkcjonowanie przedsięwzięcia na pełnych obrotach powodują, że firmy nie generują kapitału, który mógłby być przeznaczony na ich rozwój. Respondenci mają również ograniczony dostęp do środków pochodzących z Rejonowych Urzędów Pracy. Bariere finansową pogłębia także nadmiernie rozbudowany system podatkowy.

3. Przeprowadzone badania wskazują na potrzebę rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, która jest jednym z podstawowych czynników zmniejszających dysproporcje między miastem i wsią. Objęci badaniem rolnicy powinni w coraz szerszym zakresie wykorzystywać rezerwy tkwiące w samym gospodarstwie rolnym oraz w obrębie systemu gospodarczego wsi, łączyć pracę w rolnictwie z przetwórstwem, rozwojem usług, handlem. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarczych wsi, tworząc miejsca pracy i źródła dochodu rodzin wiejskich, sprzyjać będzie cywilizacyjnemu awansowi wsi.

PIŚMIENNICTWO

- Brodziński Z., Chylek E.K., 1999. Doradztwo w agrobiznesie. Wydaw. ATR, Olsztyn, s. 116–117.
- Duczowska-Malysz K., Duczkowska-Piasecka M., 1993. Pozarolnicza działalność gospodarcza – kierunki rozwoju przedsiębiorczości. Studium na przykładzie gminy Myślibórz. Wydaw. IRWiR, Warszawa.
- Janiak K., 1996. Potrzeby i motywy podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej przez rolników. Zadania Doradztwa Rolniczego, I, s. 71.
- Makarski S., Wierzbński B., 2000. Strategia wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w kontekście integracji z Unią Europejską. W: Rozwój lokalny w aspekcie integracji z Unią Europejską. Stow. na rzecz Wsparcia w Polskim Rolnictwie. FAPA, Rzeszów-Brzozów.
- Pajestka J., 1998. Reforma gospodarcza na nowym etapie. „Studia i Materiały”. Wydaw. INE PAN, s. 7.

CONDITIONS OF ENTERPRISES DEVELOPMENT AT RURAL AREAS ON THE BASIS OF STAROŻREBY COMMUNE

Abstract. The aim of the paper was to present conditions of enterprises development on the basis of Starożreby county. Farmers running non agriculture activity were questioned. Non-agriculture enterprise development creates the economy system changes. Small enterprise can make the role of catalyst in village development. Searching for alternative sources of income in agriculture and in other areas is a factor, which stabilize financial situation of rural areas inhabitants. Small enterprise survival depends of having economic resources, effectiveness of management and socio-economic conditions. More than half of them stop activity in their first years of existance.

Key words: non-agriculture enterprises, enterprise barriers development, rural communes

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 10.12.2004